

BIBLIOTECA MICLĂUȘEANĂ

COSTIN MERIȘCA

Biblioteca miclăușeană s-a format treptat la conacul Sturzeștilor de aici, ridicat în 1752¹ de marele vornic Ioan S. Sturza. Ca și tatăl său, logofătul Sandu I. Sturza, ca și bunicul său, Ioan C. Sturza, ori străbunicul, Chiriac M. Sturza, dregători de vază ai vremii lor și Ioan S. Sturza și-a asigurat o cultură corespunzătoare, cu profesori particulari, moștenind de la strămoși nu numai brisoavele de proprietate, dar desigur și câteva manuscrise și cărți și, o dată cu ele, oarecare pasiune bibliofilă pe care o va transmite urmașilor. De la tatăl său, logofătul Sandu I. Sturza, s-a păstrat în biblioteca miclăușeană și apoi a trecut în cea scheiană, de unde a ajuns la Academie (sub nr. 108), manuscrisul din 1707 intitulat „Adunare și stringire a multor istorii — tălmăcire di pi Grece de Pătrașco Danovici al treilea logofăt”. Traducătorul era prin 1662 „logofăt al treilea și grămatic de scrisoare grecească”². Logof. Sandu I. Sturza cumpără manuscrisul, denumit și „Letopisețul grecesc”, la 17 noiembrie 1737 de la ieromonahul Vasilachi Ursachi. Intrat în stăpînirea Miclăușenilor încă din 1737³, Ioan S. Sturza va dăruii bisericii de aici în 1748 un Triod iar peste un an Evanghelia tipărită la Rîmnic în 1746, cumpărată de el de la București, păstrate și astăzi la biserica din Miclăușeni⁴. Unul din manuscrisele modestei sale biblioteci, aflat în colecția Academiei⁵ este „Litopiseț a vechiului și slăvitului neam a slovenilor”, pe care se află scris în grecește: „Această carte e a jupînului spătar Ioan Sturza”, însemnarea fiind așadar de prin 1746—1747 cînd era spătar⁶ și deci manuscrisul nu e din 1767 cum îl datează I. Bianu⁷.

Biblioteca miclăușeană se va forma însă propriu-zis o dată cu Dimitrie I. Sturza logofătul, el însuși „scriitor”, după cum vom vedea, devenit „stăpîn” la Miclăușeni în 1781⁸. Acesta nu s-a mărginit numai la cunoașterea limbii și culturii grecești⁹, dar, spirit luminist, e în curent cu evoluția culturii apusene, fiind și un cunoscător al limbii franceze, iar pe fiii săi îi va trimite la studii în Germania. El va achiziționa și manuscrise, cum este cel din 1772 al operei „Întîmplările lui Tilemah, fiul lui Odiseu”¹⁰. Băieții săi: Costache Sturza — Șcheianu, care va deveni președintele Cabinetului de istorie naturală al Moldovei și va purta corespondență, alături de

¹ Arhivele Statului Iași, pac. 645, nr. 6, nota 2 și inscripția din „muzeul” castelului de la Miclăușeni.

² *Istoria literaturii române*, Ed. Acad. RPR, I, 1964, p. 504.

³ Arh. St. Iași, ms. 65 (*Condica Scheiană*), p. 467—502.

⁴ Arh. St. Iași, pac. 645, nr. 6, nota 4 și 5.

⁵ Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 249.

⁶ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, Iași, Dacia, 1906—1933, vol. 10, p. 96 și Arh. St. Iași, ms. 65 (*Condica Scheiană*), p. 311.

⁷ I. Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, I, Buc., 1907.

⁸ Arh. St. Iași, pac. 464, doc. 66.

⁹ Bibl. Acad. R.S.R., ms. grec. nr. 25 și 409, f. 65—66.

¹⁰ Bibl. Acad. R.S.R., ms. 342.

doctorul Cihac, cu personalități științifice din Paris, Frankfurt, Lipsca, Viena etc.¹¹ și Alecu Sturza — Miclăușanu, pasionat colecționar de manuscrise istorice, vor îmbogăți substanțial biblioteca tatălui lor.¹² E drept că această valoroasă bibliotecă de cărți și manuscrise se va împărți între cei doi frați încă de prin 1830—1835 și, definitiv, probabil în 1846, la moartea tatălui lor. Pentru o parte din manuscrise se face o a doua copie ca să aibă fiecare cite una. Costache D. Sturza își va strămuta cărțile și manuscrisele sale la Șcheia și ele vor fi dăruite Academiei în 1884 de către fiul său, academicianul Dimitrie C. Sturdza — Șcheianu. Biblioteca rămasă la Miclăușeni lui Alecu va fi transmisă fiilor săi Dimitrie și George. Dar, pînă la moartea sa, în timpul revoluției de la 1848, Alecu D. Sturdza va ordona și va șnurui manuscrisele, din care o parte le va pune cu modestie la dispoziția lui M. Kogălniceanu pentru a le publica în vestita sa colecție de letopisețe. El va menține o parte din bibliotecă la casele din Iași, o parte la conacul din Miclăușeni¹³. „Celebra”¹⁴ bibliotecă miclăușeană va ajunge la apogeul său valoric prin Dimitrie A. Sturdza, care, făcînd serioase studii în Germania, își va însuși o cultură enciclopedică, se va distinge ca un mare numismat și istoric — documentarist român și va deveni secretar și președinte al Academiei. Ca și vărul său, omonimul de la Șcheia, D. A. Sturdza va achiziționa un mare număr de manuscrise românești de o deosebită importanță și, adăugate celor moștenite, le va dărui Academiei Române. El își va înzestra totodată biblioteca de la Miclăușeni cu un mare număr de cărți valoroase, cumpărate din străinătate, care vor rămîne în continuare la Miclăușeni fratelui său George, chiar după ce Dimitrie își va întemeia o familie la București¹⁵. Va lua de aici doar cărți de strictă specialitate: de drept, economie politică și finanțe, vindute se pare apoi de către nepoții săi unor anticariate bucureștene, precum și majoritatea manuscriselor donate Academiei în 1877, 1881 (oct.), 1882 (mai, 28), 1883, 1885 (sept. 13 și oct. 4), 1889 (martie 14), 1890 (nov. 9), 1891 (nov. 8), 1893 (martie 3), 1895 (oct. 20), 1898 (martie 4) și 1900 (ian. 7).

La biblioteca din Miclăușeni se primeau regulat buletine de informare, pe baza cărora D. A. Sturdza și fratele său George făceau comenzi în străinătate, primind cărți de la Boulogne, ca în 1859, de la Berlin (1864), Paris, etc.

În vara anului 1883, episcopul Melchisedec cercetează timp de 6 zile biblioteca de la Miclăușeni, oprindu-se la cărțile și manuscrisele cele „mai interesante pentru istoria țării și a limbii noastre”, descriindu-le și transcriind și „Însemnările găsite pe filele” acestora¹⁶. Cărțile și chiar unele manuscrise menționate de Melchisedec care nu figurează însă între donațiile lui D. A. Sturdza către Academie, înseamnă, probabil, că s-au pierdut o dată cu risipirea bibliotecii de la Miclăușeni în 1944.

În secolul nostru, această bibliotecă s-a îmbogățit cantitativ, dar cu lucrări obișnuite. Maria G. Sturza, fata scriitorului Ion Ghica și fiica sa Ecaterina, căsătorită cu Șerban G. Cantacuzino, nu mai aveau pasiunea cărților rare și priceperea de a achiziționa pe cele mai valoroase, ca înaintașii. Această vastă bibliotecă particulară era acum efectiv nefolosită și înclătă în masive dulapuri, așezate de-a lungul pereților culoarului central de la etajul castelului actual. În primăvara anului 1944, frontul fiind aproape, autoritățile au propus Ecaterinei Sturza — Cantacuzino evacuarea bibliotecii, dar ea a refuzat, spunînd că leagă soarta bibliotecii de a castelului. Evacuîndu-se, ea a predat Episcopiei Roman inventarul bibliotecii din Miclăușeni (cu scoarțe roșii, c. 40/30 cm). Mai tîrziu, Episcopia a ridicat de la Miclăușeni și un inventar mai vechi (cu scoarțe de carton maro). De ambele inventare, Episcopia Roman pretinde acum că nu mai știe nimic, deși importanța lor ar fi deosebită în lipsa cărților dispărute fără de urmă.

În iarna anului 1944—45, convoaiele cu prizonieri nemți făceau popas în castelul de la Miclăușeni. Sute și sute de cărți, precum și copertile cartonate ale celor rămase erau arse în sobe ca să se încălzească. În primăvara lui 1945, arhivarul leșean Akerman s-a prezentat cu un camion la castelul din Miclăușeni, pretextînd că are misiunea să ridice cărți pentru Universitate. Pricăput în materie, el a ridicat de aici, ca și de la alte conace boierești din nordul Moldovei, cele mai valoroase volume, pe care, cu complicitatea și a altor persoane, le-au expediat se pare

¹¹ Bibl. Acad. R.S.R., pac. 1278, doc. 27 și 30.

¹² Vezi și *Istoria României*, vol. III, Buc. 1964, p. 1061.

¹³ Arh. St. Iași, pac. 645, doc. 17 și altele.

¹⁴ M. Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie*, EPL, 1967, p. 84.

¹⁵ Vezi Melchisedec, *Biblioteca d-lui Dimitrie Sturza de la Miclăușeni din județul Romanului. Catalog de cărțile străbune și rusești manuscrise vechi ce se află în Biblioteca Neamțului, Biblioteca centrală Iași*, ms. VI-51; tip. în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, anul III, 1884.

¹⁶ *Ibidem*.

peste graniță. Mai tirziu, a părăsit și el țara. Circa o mie de volume le-a cumpărat de la un intermediar al său, Biblioteca centrală din Iași. Paznicii de la castel au vîndut și ei apoi mai multe căruțe de cărți pentru a fi folosite se pare ca ambalaj la prăvălii din Tg. Frumos.

În toamna anului 1945, cu consimțămîntul Ecaterinei Cantacuzino, Episcopia Roman, prin înalții preoți C. Dănilă și I. Pascu, adună tot ce mai rămăsese din biblioteca de la Micleașeni: mii de scrisori, documente de moșie și de un interes mai general, plus 4 000 de cărți, multe deteriorate, dar păstrate și acum la Episcopia Roman, inventariate, se pare, aproximativ, de la nr. 7 459 la 10 655. Dintre manuscrise, preluate de Arhivele Statului, circa 1 500, din perioada 1830—1850 au fost ridicate de Arhivele Statului Iași (pac. 465, 468, 470, 473, 532—535, 537—542, 544, 546, 645, 699, 849 și ms. nr. 65) iar alte peste patru mii de scrisori și acte de moșie, mai cu seamă din perioada 1850—1944, au rămas la Arhivele Statului Român.

Biblioteca din Micleașeni a avut aproximativ 60 000 de volume, dintre care multe incunabile, ediții princeps sau rarisme ale culturii europene și românești. Din literatura română ea posedă mai toate edițiile princeps ale secolelor XVIII și XIX, o parte dintre principalele cronici românești în manuscris, precum și tipărituri ori manuscrise religioase, în slavonește și românește, din secolele XVI—XIX. Din literatura universală, majoritatea erau în limbile germană și franceză, dar și în limbile greacă, slavonă, engleză, italiană etc. Multe erau ediții princeps ale literaturilor europene, începînd din sec. al XVI-lea. În afara operelor beletristice, biblioteca posedă numeroase opere filozofice, aparținînd mai cu seamă filozofiei antice și medievale, nenumărate opere de istorie universală sau cu conținut moral și religios. Dintre revistele în limbi străine pe care le primea biblioteca, amintim colecțiile descompletate, păstrate la Episcopia Roman: *Revue du clergé française* (Paris, 1896—97), *Revue encyclopédique Larousse* (1899), *La petite illustration* (1914—1932), *La Roumanie nouvelle* (1925—28), *Die Woche-spättatinal* (Berlin, 1929—30).

Pentru o edificare mai convingătoare, iată cîteva titluri de cărți care au aparținut cu certitudine bibliotecii micleașene, avînd aplicate pe ele una din pecetea acestei biblioteci:

Din sec. al XVI-lea: Homer—*Iliada* și *Odissea* (în l. greacă) — 1551.

Din sec. al XVII-lea:

străine: Episcop Petro Lombardo — *Magistri sententiarum* (Lugduni, 1618); Fr. Baconis — *Novum organum scientiarum* (1645). *Die Gotteslehre des Aristoteles* (Zurück, 1682); *Biblia poliglota* (Paris, 1628—1645, 10 vol.) (De această din urmă carte, cunoscută, se zice, printră bibliofil cu denumirea pompoasă de „*Biblia Micleausensis*”, fiind printră puținele exemplare păstrate în lume, a întrebă, cum a cîștigat din mașină, arhivarul Akerman, cînd a ridicat cele mai prețioase exemplare ale bibliotecii micleașene; este meritul paznicului Costache Bandur, care, dîndu-și seama că e vorba de o carte deosebit de valoroasă, a urcat imediat pe scara de serviciu și a ascuns cele 8 volume deteriorate care se mai aflau aici, ele intrînd apoi în posesia Episcopiei Roman, deținătoare și a Bibliei de la Basel din 1545. Poliglota pariziană e tipărită în limbile: ebraică, samaritană, caldeeană, siriană, greacă, latină și arabă — pe coloane. Savanții care au cooperat la această mare lucrare sînt: P. J. Morin, Phil. d'Aquin, Gabriel Sionite, J. Hesronite și Abrah. Echellensis¹⁷.

românești: (amintim șapte titluri, semnalate de episcopul Melchisedec în studiul amintit, care probabil au încăput pe miinile arhivarului Akerman: *Cazania lui Varlaam* (Iași, 1643); *Noul Testament de la Bălgrad*, tip. de mitrop. S. Ștefan în 1648, *Cazania* tipărită sub Matei Basarab, *Psaltirea* (traducerea din 1651 de la Bălgrad, sub G. Racoți) — 2 exemplare; *Psaltirea* în versuri a lui Dosoftei (Iwiew, 1673) — 2 exemplare; *Divanul sau gilceava înțeleptului* cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul de D. Cantemir (Iași, 1698) — 2 exemplare; *Triodul* (tipărit în 1700, sub Const. Brincoveanu).

Din sec. al XVIII-lea: Elfrain (în l. greacă, cu scoarțe de lemn) — 1721; *Les oeuvres de Virgile* (3 vol. dedicată „à son altesse sérénissime. Constantin Mauro-cordato, despote (prince souverain) de deux Valachies et de Moldavie”). *Eclogae ex optimis graecis scriptoribus* (1749); Bazin — *La philosophie de l'histoire* (1765); *Phédon ou dialogues socratiques sur l'immortalité de l'âme* (Berlin, 1772); Helvetius — *Les progrès de la Raison dans la recherche du vrai* (Londra, 1775); *Universalhistorie* (alter, mittler und neuer Zeiten) — Leipzig, 1777; R. P. Heliot — *Histoire des ordres religieux et militaires* (Paris, 1792); Cr. Gorde — *Etica lui Aristotel* (în l. germană) — Breslau, 1798; *Aristoteles über die Kunst der Poësie* (Berlin, 1798); Ch. Brontë — *Jane Eyre* (1798); I. Herder — *O metacritică la critica rațiunii pure* (în l. germană) Leipzig, 1799; *Malebranche's Geist* (Leipzig, 1800).

¹⁷ Apud *Manuel du libraire*, Paris, vol. I, p. 849—852.

Din sec. al XIX-lea :

— *literatură franceză* : Lettres inédites de Voltaire à Frédéric - le - Grand (Paris, 1802) ; Le parnasse occitanien ou choix de poésies originales des troubadours (Toulouse, 1819) ; V. Hugo — Oeuvres (Paris, 1832) ; V. Hugo — Lucrèce Borgia (Paris, 1833) ; Oeuvres complètes de P. J. de Béranger (Paris, 1834) ; Leçons françaises de littérature et de morale (Bruxelles, 1841) ; La Harpe — Cours de littérature (Paris, 1851) ; P. F. Tissot — Leçons et modèles de littérature française (2 vol., Paris, 1854) ; Oeuvres complètes de Molière (Paris, 1854) ; Balzac — Études philosophiques (Paris, 1855) ; Alfred de Vigny — Cinq - Mars (Paris, 1861).

— *literatură germană* : Goethe's Werke — 40 vol. (Stuttgart und Lübingen, 1830), Goethe's sämtliche Werke — 30 vol. (Stuttgart und Lübingen, 1851), Goethe's Leben und Schriften (Berlin, 1859), Schillers Werken (Stuttgart, 1858), Schiller's Leben und Werke (Berlin, 1860), Schillers sämtliche Werke — 12 vol. (Stuttgart und Lübingen, 1862), Lessing's sämtliche Schriften — 10 vol. (Leipzig, 1856), H. Kurz — Geschichte der deutschen Literatur (1871 ?).

— *literatură italiană* : La Divina Commedia di Dante Alighieri — 3 vol. (Milano, 1804), Opere di Giacomo Leopardi (Napoli, 1852), Lodovico Ariosto — Orlando Furioso (Firenze, 1854), Il Convito di Dante Alighieri e le epistole (Firenze, 1862).

— *literatură latină* : Q. Horatii Flacci — Opera omnia (Lipsiae, 1855).

— *opere istorice* : Fr. Ancillon — Tableau des revolutions (Berlin, 1803), M. Michelet — Précis de l'histoire de France (Bruxelles, 1834), M. Michelet — Introduction à l'histoire universelle (Bruxelles, 1840), M. Guizot — L'histoire de France (Paris, 1874).

— *dicționare și opere filologice* : Dictionnaire français - grec (Paris, 1809), Grundlinien zur Encyclopädie der Philologie (Halle, 1832).

— *cărți românești* : Gh. Șincai — Cronica românilor și a mai multor neamuri (1843) ; P. Maior — Istoria pentru începutul românilor în Dacia (Buda, 1812) ; Gh. Asachi — Tableaux de l'histoire moldave (Iassy, 1833) ; Robinson Crusoe — trad. de V. Drăghici (Iasi, 1835) ; Omer — Iliada (trad. de D. C. Aristia) — București, în tipografia lui Eliad, 1837 ; P. M. Cîmpeanu — Gramatică românească (Iasi, 1848 și 1880) ; Excerpta e variis auctoribus latinis (collegit Nicolaus de Draginitz) — Iasi, 1840 ; Alex. Sturza — Învățături religioase, morale și istorice (trad. de F. Scriban) — Iasi, 1844 ; I. Zalomit — Elemente de filosofie (trad. de A. Charma) — București, Tip. Colegiului Național, 1854.

De asemenea, masive volume de partituri muzicale din : I. S. Bach, L. van Beethoven, W. A. Mozart, Fr. Liszt, R. Wagner, J. Haydn etc.

Așadar, câteva dintre primele scrieri în românește, înainte de a fi cunoscute, tipărite și menționate ca pietre de temelie la începuturile literaturii naționale, au ajuns la Academie trecând mai întâi prin Biblioteca miclăușeană. Adăugând la acestea tipărirea deosebit de rare de aici, românești și strălne, putem conchide că, într-o viitoare istorie a bibliotecilor publice și particulare din țara noastră, Biblioteca miclăușeană va ocupa locul de cinste ce i se cuvine.

LA BIBLIOTHÈQUE DE MICLĂUȘENI

R é s u m é

L'auteur suit les phases de développement de la Bibliothèque existente jusqu'à 1945 dans le chateau de Miclăușeni, le département de Iassy — l'une des plus renommées bibliothèques privées de notre pays de la deuxième moitié du siècle passé et même au début de notre siècle. C'est de la que la Bibliothèque de Scheia.

L'auteur passe en revue le contenu de la Bibliothèque de Miclăușeni en faisant mention du fond d'or des manuscrits donnés à la Bibliothèque de l'Académie (Le Psautier de Voronet, Codex Sturzanus, le manuscrit du Psautier en vers de Dosoftei, le plus complet manuscrit de la Chronique de I. Neculce etc.) ou, parmi les publications des éditions rarissimes comme la Bibliothèque polyglotte parisienne et d'autres.